

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Zaključna projektna naloga

POSLOVNE PREVARE
V RAČUNOVODSKIH IZKAZIH

Natalija Ploh

Koper, 2012

Mentor: viš. pred. mag. Mateja Jerman

POVZETEK

V mednarodnih standardih revidiranja je prevara ali goljufija označena kot vsako nezakonito namerno dejanje, ki vpliva na prirejanje računovodskih izkazov. V računovodskih izkazih prihaja do nepravilnosti tudi zaradi nenamerno storjenih napak. Napaka in prevara se razlikujeta v namenu. Za odkrivanje napak in prevar ter za njihovo nadaljnje preprečevanje so odgovorni revizorji, ki s svojim strokovnim znanjem presojujejo, ali računovodski izkazi odražajo pošteno in resnično sliko poslovanja podjetja, ter forenzični računovodje, ki ugotavljajo, ali podjetje posluje skladno s splošno sprejetimi računovodskimi standardi in zakoni. Pri svojem delu si revizorji in forenzični računovodje pomagajo z uporabo Benfordovega zakona, podatkovnim rudarjenjem, primerjalno analizo in drugimi računalniško podprtimi revizijskimi orodji. Kljub mnogim metodam preprečevanja prevar pa se pojavljajo številni finančni škandali, kot sta Anglo Irish banka in primer Olympus, ki z neustreznimi in pomanjkljivimi notranjimi nadzori, neupoštevanjem zakonov in nezakonitim prirejanjem računovodskih izkazov predstavljajo lažno sliko poslovanja podjetja.

Ključne besede: napaka, prevara, revizor, forenzično računovodstvo, forenzični računovodja, računovodske prevare, Benfordov zakon.

SUMMARY

In the international standards of auditing is a scam or fraud described as any illegal intentional act that affects the arranging of the financial statements. Sometimes in the financial statements, there occur irregularities also because of unintentional mistakes. Errors and fraud are different in purpose. To detect errors and fraud and to prevent their further happening are responsible auditors, which through their expertise in judgement determine whether the financial statements reflect a true and fair picture of the company, and forensic accountants which determine whether a company operates in accordance with generally accepted accounting standards and laws. In their work, auditors and forensic accountants, help themselves with the use of The Benford law, data mining, benchmarking, and other computer-assisted audit tools. Indescribable of many methods for preventing frauds, there are still many financial scams, such as Irish Bank and the case of Olympus. In these cases, companies with unsuitable and insufficient internal control, non-compliance of laws and illegal falsification of accounting statements manage to represent false picture of company's business.

Keywords: error, fraud, auditor, forensic accounting, forensic accountant, financial fraud, Benford law.

UDK: 657:343.3/7(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Poslovne prevare	3
2.1	Razlike med prevaro in napako, ki se pojavljata v računovodskih izkazih	3
2.2	Napake v računovodskih izkazih	4
2.3	Prevare v računovodskih izkazih	4
2.4	Dejavniki, ki vplivajo na nastanek prevar	7
2.5	Razširjenost prevar v času krize	8
2.6	Ključni elementi odpravljanja prevar in napak	10
3	Pomen revizije pri odkrivanju in odpravljanju napak in prevar.....	13
3.1	Naloga in vloga revizorja.....	13
3.2	Etičnost in odgovornost revizorja	14
3.3	Revizijski postopek.....	15
4	Forenzično računovodstvo	17
4.1	Naloge forenzičnih računovodij	17
4.2	Tehnike odkrivanja prevar in goljufij	18
4.2.1	Benfordov zakon	19
4.2.2	Teorija relativnega faktorja velikosti	19
4.2.3	Računalniško podprta revizijska orodja	20
4.2.4	Metode za odkrivanje in modeliranje povezav v velikih količinah podatkov – podatkovno rudarjenje.....	20
4.2.5	Primerjalne analize	21
5	Primeri škandalov	22
5.1	Primer Anglo Irish banke.....	22
5.2	Primer Olympus.....	26
6	Sklep.....	29
	Literatura in viri.....	31

SLIKE

Slika 1: Priložnost za nastanek prevar.....	9
Slika 2: Krog prevar	11
Slika 3: Proces revidiranja.....	16

1 UVOD

Cilje poslovanja podjetja lahko razdelimo na kratkoročne in dolgoročne. Pučko (1999) med dolgoročne cilje poslovanja podjetja poleg drugih uvršča dolgoročno rast podjetja in čim višji dobiček. Zaradi tako zastavljenih ciljev se poslovodstvo podjetja nagiba k ustvarjanju čim višjega poslovnega izida, kar lahko vodi do njegovega prirejanja. Želja po višjem poslovnem izidu, ki poslovodstvu in nadzornim organom največkrat zagotavlja izplačilo višjih letnih nagrad, zaposlenim nudi višje plače, delničarjem pa višje dividende, lahko privede do prirejanja poslovnih rezultatov.

Kadar govorimo o prevarah in napakah v računovodskih izkazih, moramo vedeti, kakšna je razlika med pojmom. Za prevaro se šteje vsako namerno zavajanje oseb ali ustanov, na podlagi katere se pridobi sredstvo na pravno nedovoljen način. Napako pa opredeljujemo kot delovanje ali poročanje, ki je napačno ali nespametno oziroma nepopolno. Napaka je nenamerna napačna navedba ali izpustitev zneskov ali razkritij v računovodskih izkazih (Horvat 2008, 59–60).

Med svetovne odmevne poslovne prevare štejemo primere Enron, Xerox, Worldcom, Parmalat ... Od leta 2008, ko je nastopila finančna kriza, smo bili priča škandalu Anglo Irish banke, propadu banke Lehman Brothers, škandalu Sino-Forest, Olympus ...V slovenskem prostoru škandalov kot v svetovnem merilu ne poznamo.

Prav zaradi vse pogostejših poslovnih prevar se po svetu vse bolj uveljavlja forenzično računovodstvo, ki je pri odkrivanju prevar v računovodskih izkazih bistvenega pomena. Ta dejavnost ima svoje korenine v računovodstvu, reviziji in poslovođenju. Forenzično računovodstvo se je razvilo zaradi pomanjkanja posebnih znanj revizorjev, inšpektorjev in računovodij, ki pa so nujno potrebna za izpeljavo forenzične preiskave in sestavo izvedenskega mnenja. Pri svojem delu se forenzični računovodje ukvarjajo z raznoraznimi kaznivimi dejanji zoper gospodarstvo. Sem štejemo zlorabo položaja, pranje denarja, ponareditev ali uničenje poslovnih listin, poslovne goljufije, davčne zatajitve in korupcije (Koletnik in Kolar 2008, 122).

Forenzični računovodja mora imeti zaradi širokega spektra kaznivih dejanj izrazito poglobljeno znanje o poslovno gospodarskih vidikih, delovanju podjetij, dobro mora razumeti delo računovodij in revizorjev ter imeti različna preiskovalna znanja. To mu omogoča hitro, natančno in učinkovito preiskavo podjetja. Prav gotovo pa mora imeti tudi dobro razvito sposobnost poročanja, da na sodišču poda svoje izvedensko mnenje, ki se uporablja kot dokazno gradivo. Delo forenzičnega računovodje zajema izdelavo in analiziranje mnogih različnih dokumentov in podatkovnih baz, zato pri delu uporablja različne metode, kot so uporaba Benfordovega zakona, podatkovno rudarjenje, analiza odstopanj, primerjalna analiza ter druga računalniško podprta revizijska orodja (Koletnik in Kolar 2008, 122). Forenzični računovodja ima pomembno vlogo pri odkrivanju prevar v računovodskih izkazih.

Namen zaključne projektne naloge je predstaviti in analizirati primere poslovnih prevar, ki se pojavljajo v računovodskih izkazih. Za dosego namena zaključne projektne naloge bomo izpolnili naslednje cilje:

- na podlagi analize strokovne literature bomo prikazali razliko med poslovnimi prevarami in napakami, ki se pojavljajo v računovodskih izkazih,
- predstavili in analizirali bomo pomen revizije in forenzičnega računovodstva, ki imata ključni pomen pri odkrivanju in odpravljanju napak in prevar,
- na podlagi primerov v praksi bomo v analitičnem delu naloge predstavili in analizirali izbrane svetovne finančne škandale.

Na podlagi domače in tuje strokovne in znanstvene literature bomo predstavili lažno računovodsko poročanje – računovodske prevare. V prvem delu zaključne projektne naloge bomo s pomočjo metode deskripcije opisali najpogostejše prevare, ki jih podjetja uporabljajo v svojih računovodskih izkazih, da bi priredila poslovne rezultate. Predstavili bomo pomen forenzičnega računovodstva, ki je čedalje pomembnejše pri zagotavljanju moralnosti in etičnosti poslovanja podjetja.

V praktičnem delu zaključne projektne naloge pa bomo z metodo analize proučili izbrane finančne prevare, ki so dodobra presenetile investitorje in vplivale na stopnjo zaupanja v resničnost in poštenost računovodskih poročil podjetij. Podrobneje bomo predstavili in analizirali škandal Anglo Irish banke in škandal Olympus. Z metodo sinteze bomo strnili ključna spoznanja analize obeh izbranih primerov poslovnih prevar.

2 POSLOVNE PREVARE

Podjetja so dolžna svojim deležnikom, tako notranjim kot zunanjim, poročati o svojem finančnem položaju. V ta namen podjetja vsako leto pripravijo letno poročilo, v katerem prikažejo poslovanje podjetja za preteklo leto. Cilj teh poročil je podati uporabnikom zadostne¹ in zadovoljive² podatke, ki jim pomagajo pri njihovem odločanju. Ravno iz takšnih razlogov morajo biti računovodske informacije razumljive, bistvene, zanesljive in primerljive. Podane informacije in podatki morajo biti verodostojni. Težava nastane, ko podjetje, njihovi računovodje ali zaposleni zaradi različnih razlogov podajajo napačne in/ali prirejene podatke oziroma informacije, da bi prikrili dejansko, navadno slabše poslovanje podjetja. Riahi-Belkaoui in Picur (2000) navajata, da so prevare v računovodskem okolju v času finančne krize v porastu, kar povzroča škodo na poslovnem področju in ustvarja moralno težavo na delovnih mestih. Podrobneje si bomo ogledali le poslovne prevare in goljufije v računovodskih izkazih.

2.1 Razlike med prevaro in napako, ki se pojavljata v računovodskih izkazih

Kadar govorimo o prevarah in napakah, moramo najprej pojasniti razliko med njimi. Definicij, ki opredeljujejo prevaro in napako, je veliko, vse pa so si bolj ali manj podobne.

Slovar slovenskega knjižnega jezika – SSKJ (2008) opredeljuje prevaro ali goljufijo kot dejanje, s katerim kdo z določenim namenom zavede nekoga drugega v zmoto. SSKJ (2008) napako, pomoto ali zmoto opredeljuje kot dejstvo, da dejanje ali stanje ni v skladu s zaželenim, hotenim ali nameravanim.

Mednarodni standard revidiranja – MSR 240 (2006, 6) prevaro opredeljuje kot namerno dejanje enega ali več članov posloводства, pristojnih za upravljanje, zaposlenih ali tretjih oseb, da se z goljufijo pridobijo neupravičene ali nezakonite koristi. Napako, pomoto ali zmoto pa MSR 240 (2006, 6) opredeljuje kot nenamerno napačno navedbo v računovodskih izkazih.

Horvatova (2008, 59) za prevaro šteje vsako namerno zavajanje oseb ali ustanov, na podlagi katerega se pridobi neka stvar na nelegalni način. Napako pa opredeljuje kot nekakšno delovanje ali poročanje, ki je napačno, nespametno ali nepopolno.

Prevara in napaka se torej razlikujeta v namenu. Prevara je namerno dejanje v računovodskih izkazih, medtem ko je napaka nenamerno dejanje. Dejstvo je, da prevaro in napako loči zelo

¹ Zadosten – nekaj, ki ustreza ali zadošča (SSKJ 2008), npr. zbrati zadostno količino podatkov, ki so potrebni za analizo; zbrati zadostna sredstva za obnovev podjetja, zbrati zadostno število ljudi ipd.

² Zadovoljiv – nekaj, kar je po lastnostih, kakovosti in v skladu s pričakovanji, zahtevami, potrebami in željami (SSKJ 2008). Npr. zadovoljiv odgovor; zadovoljiv uspeh; zadovoljiva rešitev problema; zadovoljivo stanje podjetja ipd.

tanka meja, ki jo je težko razbrati in ločiti. Mnogokrat se zgodi, da namerno napačno uporabo računovodskih usmeritev jemljemo za napako, saj prevar ne odkrijemo tako zlahka.

2.2 Napake v računovodskih izkazih

Napaka je nenamerno dejanje vodstva podjetja ali zaposlenih. Velikokrat je posledica nestrokovnosti in nedoseganja ustreznega znanja. Nanaša se na nenamerno napačno navedbo v računovodskih izkazih, opustitev razkritij in zneskov, kot na primer (MSR 240 2006, 6):

- napačno zbiranje in obdelovanje podatkov, iz katerih so sestavljeni računovodski izkazi,
- napaka računovodske ocene zaradi neupoštevanja ali napačne razlage dejstev,
- napačna uporaba računovodskih načel, ki se nanašajo na prepoznavanje, merjenje, razvrščanje, razkrivanje ali predstavljanje.

O napaki govorimo, kadar gre za:

- nenamerne pomote, ki se pojavljajo v računovodskih izkazih,
- matematične ali pisarniške napake v evidencah in računovodskih podatkih,
- spregled ali napačno razumevanje pravil.

2.3 Prevare v računovodskih izkazih

Mednarodni revizijski standard (MSR 240 2006, 6) prevaro opredeljuje kot napačno navedbo, ki izhaja iz poneverbe sredstev, in napačno navedbo, ki izhaja iz prevarantskega računovodskega poročanja. Prevara je namerno dejanje, ki ga stori ena ali več oseb, navadno so to člani vodstva podjetja, da si določene koristi pridobijo na nezakonit in neupravičen način.

Prevara obsega naslednje postavke (MSR 240 2006, 7):

- prikrojevanje, ponarejanje ali spreminjanje evidenc oziroma dokumentov,
- nezakonito prisvajanje sredstev,
- prikrivanje ali opuščanje učinkov poslovnih dogodkov v evidencah in listinah,
- evidentiranje poslovnih dogodkov, ki se niso zgodili,
- napačna uporaba računovodskih pravil.

V računovodskih izkazih se prevare pojavijo predvsem pri prikazovanju predčasnih in lažnih prihodkov, pri povečevanju prihodkov iz enkratnih virov, odlaganju prihodkov in odhodkov na poznejše obdobje, nepravilnem knjiženju oziroma neknjiženju obveznosti ter pri knjiženju odhodkov v prihodnosti na sedanje obdobje (Schilit 2002, 24–25).

Vzroki za prevarantsko računovodsko poročanje so zelo različni. Tičijo predvsem v neprestanem pritisku, ki ga organizacija izvaja nad svojimi zaposlenimi, priložnosti za

nastanek prevare, ki se kaže v danem trenutku, ter v nemoralnih vrednotah posameznikov (MSR 240 2006, 17–18). Organizacija pa poleg vsega čuti pritiske javnosti, mednarodnih smernic poslovanja in močne konkurence.

Če hočemo uspešno delovati na področju odkrivanja prevar, se moramo pri pojavu prevare odzvati hitro in odločno, saj s tem omejimo s prevarami povzročeno škodo. Ker se ravnanje prevarantov nenehno spreminja, je treba sistem, ki služi odkrivanju in preprečevanju prevar, vedno znova posodabljeni in prilagajati.

Korupcija

Pojem korupcije najlažje razložimo z zakonsko definicijo, ki trdi, da je korupcija vsaka kršitev dolžnega ravnanja z namenom pridobiti korist zase ali za drugega.

Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (Ur. l. RS, št. 45/2010) pojem »korupcija« definira kot:

Vsaka kršitev dolžnega ravnanja uradnih in odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev, ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo, zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujene ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega.

Za korupcijo lahko štejemo vsako dejanje, ko posameznik stori nekaj, česar ne bi smel, ali nečesa ne stori, kar bi moral storiti. Gre predvsem za pridobitev nepremoženjske ali premoženjske koristi zase ali za koga drugega. Ta korist je lahko s strani dajalca obljubljena, ponujena ali že dana drugemu, na strani prejemnika pa je korist pričakovana, zahtevana ali pa že sprejeta. Pri vseh teh kršitvah v ravnanjih, ki jih dojemamo kot korupcijo, je bistven »koruptivni namen«. O koruptivnem namenu lahko govorimo tedaj, ko je korist dana, sprejeta ali obljubljena z namenom, da kršitelja spodbudi h kršitvi in ga na koncu za to še nagradi. Manjša koruptivna dejanja vplivajo na rušenja prava ter spodbujajo in ustvarjajo možnosti, ki težijo k hujšim kršitvam korupcije. Zato je treba uvesti ničelno toleranco, za katero so vsa koruptivna dejanja nesprejemljiva (Komisija za preprečevanje korupcije RS 2012).

Poneverba sredstev

MSR 240 (str. 8) med poneverbe sredstev šteje vsako krajo sredstev, ki so last organizacije, in jih najpogosteje izvedejo zaposleni. Gre predvsem za relativno majhne in nepomembne zneske. Večje poneverbe izvede predvsem vodstvo podjetja, ki je sposobnejše in spretnejše pri njihovem prikrivanju in zakrivanju.

Načinov, s katerimi je mogoče izvesti poneverbo sredstev, je več (MSR 240 2006, 8):

- z utajo prejemkov (na primer s prikritjem unovčenja terjatev ali s preusmeritvijo prejemkov v zvezi s konti odpisanih terjatev na osebne račune pri banki),
- s tatvino opredmetenih sredstev ali intelektualnega premoženja (na primer s tatvino zalog za osebno uporabo ali za prodajo, tatvino odpadkov za preprodajo, s skrivnim dogovorom s tekmeccem za razkrivanje tehnoloških podatkov za plačilo),
- s tem, da organizacija plača proizvode in storitve, ki jih ni prejela (na primer s plačili namišljenim prodajalcem, s podkupnino, ki jo plačajo prodajalci nakupnemu referentu organizacije kot povračilo za zvišanje cen, s plačili namišljenim zaposlenim), in
- z uporabo sredstev organizacije za osebno uporabo (na primer z uporabo sredstev organizacije kot varščine za osebno posojilo ali posojilo povezani stranki).

Namensko prirejanje in prikrivanje računovodskih izkazov

Namensko prirejanje in prikrivanje računovodskih izkazov lahko z drugimi besedami imenujemo kot prevarantsko računovodsko poročanje. Največkrat je posledica dela poslovodstva podjetja, ki z uravnavanjem dobička zavaja uporabnike računovodskih izkazov. Do prevarantskega računovodskega poročanje pride zaradi želje po zadovoljevanju tržnih pričakovanj in ciljev ter po maksimiranju dobička (MSR 240 2006, 7).

Namen prirejanja računovodskih izkazov se kaže predvsem (MSR 240 2006, 7–8):

- s prikrivanjem poslovnega izida (nižanje davkov, razni menedžerski odkupi in obramba pred prisilnimi prevzemi) ter
- z lažnim prikazovanjem boljšega poslovnega položaja in poslovnega izida podjetja (zaradi lažjega pridobivanja posojil, prikrivanja insolventnosti podjetja in ohranjanja poslovanja).

Pranje denarja

Za pranje denarja Kazenski zakonik opredeljuje kakršno koli sprejetje, zamenjavo, razpolaganje, uporabo tega denarja ali premoženja, ki je bilo pridobljeno s kaznivim dejanjem. Vsako kaznivo dejanje, ki je povezano s pranjem denarja, se kaznuje z zaporno kaznijo do največ pet let.

Gre predvsem za kaznivo ravnanje, v katerem se poskušata prikriti izvor in lastništvo denarja ali premoženja, s katerim storilci pridobijo korist. Pranje denarja je močno povezano z organiziranim kriminalom, ki se ukvarja predvsem s trgovanjem z nedovoljenimi substancami, orožjem, prostitucijo itd. (Vreča 1999, 121).

Pranje denarja je kriminalna dejavnost, v katero je vpletenih več oseb, ki s kaznivimi dejanji preko legalnega plačilnega sistema pridobijo večjo vsoto denarja ali drugo premoženje. Deluje na legalno pridobljeno sredstvo, kateremu pa težko sledimo in ga težko izsledimo (Šeme Hočevnar 1997, 21).

Pralci denarja, ki so svoj denar ali drugo premoženje pridobili na nelegalen način, poskušajo prikriti sledi lastnega kaznivega dejanja. To počnejo tako, da svoj denar vlagajo in ga prenašajo na druge banke, vlagajo v zlato, ga menjajo v drugo valuto, kupujejo nepremičnine itd. ter ga na neki način dajo v obtok in naredijo zakonitega. Vendar se ta denar hitro preusmeri nazaj v kriminalne mreže z mamili in orožjem ter v nelegalno poslovanje. Pranje denarja je proces, ki poteka v treh aktivnostih. S prvo aktivnostjo se nelegalno pridobljeni denar pretvori v neko drugo obliko premoženja, ki je legalna, z drugo aktivnostjo je treba uspešno prikriti dejanski izvor lastništva, s tretjo aktivnostjo pa je treba vse skupaj prikazati kot legalno (Markey 1993, 6).

2.4 Dejavniki, ki vplivajo na nastanek prevar

Kot navajata Koletnik in Kolar (2008, 154–155), se zaradi različnih motivov in vzrokov k prevaram nagiba tudi poslovodstvo podjetja. Gre predvsem za konflikt interesov in osebnih ciljev zaposlenih ter vzpostavljanja dobrih poslovnih odnosov in uspešnega delovanja podjetja. Vzroki so predvsem želje posameznikov po uresničitvi lastnih pričakovanj, napredovanje, pridobitev raznih ugodnosti, izboljšanje položaja podjetja na svetovnih trgih, zvišanje tečaja delnic, izboljšanje ali ohranjanje dobrega imena podjetja, ohranjanje uspešnosti podjetja, predvsem s stališča uresničevanja pričakovanj lastnikov podjetja in zaradi novih vlagateljev.

Nedvomno je mogoče med vzroke šteti tudi današnjo vsesplošno recesijo, neuspešno poslovanje podjetja, manjši dobiček od pričakovanega, velik pritisk organizacije na računovodje in zaposlene, nepopolne informacijske sisteme, ki v procesu poslovanja dovoljujejo številne napake, v katerih zaposleni vidijo možnost za storitev prevare.

V splošnem lahko dejavnike, ki vplivajo na nastanek prevar, razdelimo na dva dela, in sicer na (Godec Zidar 2007, 9–10):

- organizacijske dejavnike in
- človeške dejavnike.

V podjetju je mogoče najti vrsto dejavnikov, ki tako ali drugače vplivajo na posameznika, da stori prevaro. To so predvsem pomanjkanje izobraževanja zaposlenih o razumevanju izpostavljenosti prevaram v času krize, slabe in neredne notranje kontrole, nerazumevanje vodstva svojih zaposlenih, slabi informacijski sistemi, nepopolno zapolnjen delovni čas,

zamude pri delu, prepogosto ali preredko menjavanje ljudi na nadzorovalnih delovnih mestih, nezadovoljstvo zaposlenih, vodstvo ne kaže svojim podrejenim pretirane naklonjenosti in se zanje sploh ne zmeni, slaba dokumentacija. Poleg vseh organizacijskih dejavnikov pa na posameznika vpliva še mnogo drugih človeških – lastnih dejavnikov. Ti se kažejo predvsem kot plačilna nesposobnost posameznika, želja po višjem življenjskem standardu, korist, ki jo bo posameznik s prevaro pridobil, ter morebitna ohranitev trenutnega delovnega mesta. Na vse naštetu vplivajo še pohlep, maščevanje in egoizem, ki se kažejo kot osebne lastnosti posameznika (Godec Zidar 2007, 9–10).

2.5 Razširjenost prevar v času krize

Po raziskavi, ki jo je leta 2009 opravila mednarodna revizijska družba Price Waterhouse Coopers (v nadaljevanju: PWC), je bilo ugotovljeno, da so za večji del storjenih prevar krivi ravno zaposleni, od teh je veliko prevar zagrešenih na višjih ravneh organizacije, torej pri poslovodstvu organizacije. Le manjši del prevar zagrešijo zunanji sodelavci organizacije. Raziskava je prikazala vpliv ekonomske krize na gospodarski kriminal. V raziskavi je sodelovalo 3037 posameznikov z vsega sveta, ki so na vodilnih položajih v podjetjih (Price Waterhouse Coopers 2009b).

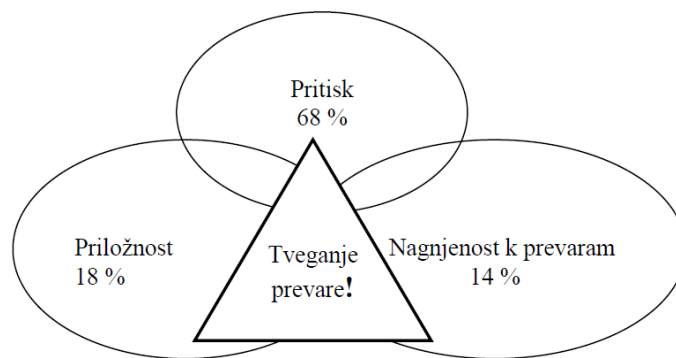
Spletni vprašalnik je vseboval predvsem vprašanja v zvezi s poslovanjem in vodenjem podjetij. Poudarek je bil na prevarah, gospodarskem kriminalu in grožnjah, ki jih predstavlja podjetju predvsem trenutna finančna kriza. Cilj raziskave je bil ugotoviti, kakšen odnos imajo vodilni v organizacijah do gospodarskega kriminala v času ekonomske krize. Avtorje raziskave je zanimalo predvsem, kako finančna kriza vpliva na stopnjo gospodarskega kriminala in zakaj se le-ta pojavlja ter ali se bo v prihodnje še povečeval. Čeprav se zakonodaja, ki poskuša zatirati gospodarski kriminal, povečuje, pa kljub temu veliko težavo v podjetjih predstavlja ravno povečanje gospodarskega kriminala (Price Waterhouse Coopers 2009b).

Kar 62 % anketirancev je odgovorilo, da je v zadnjih 12 mesecih v podjetju prišlo do zmanjšanja prihodkov zaradi finančne krize. Ta številka nakazuje na dejstvo, da se s krizo bori večina podjetij, ki so sodelovala v raziskavi. Ravno zaradi boja za obstanek in večje konkurenčnosti na trgu se povečuje pritisk tako na podjetje kot tudi na njegove zaposlene. Kar 40 % vprašanih je bilo mnenja, da je ravno finančna kriza glavni krivec za povečanje tveganja gospodarskega kriminala, 34 % anketirancev pa je priznalo, da so v zadnjih 12 mesecih imeli opravka s prevaro v svojem podjetju. Raziskava je tudi pokazala, da se rezultati spreminjajo glede na posamezno območje. Večji odstotek prevar je bil zaznan na vzhajajočih, nerazvitih in še ne ravno močnih trgih, medtem ko pa je ta odstotek precej manjši na razvitih trgih. Prav tako je raziskava pokazala, da je največ prevar in goljufij storjenih v finančnem sektorju (predvsem v zavarovalništvu in komunikacijah), medtem ko je bilo mnogo manj goljufij storjenih v gospodarskih panogah. Večje kot je podjetje, večja je tudi verjetnost za nastanek

prevar in goljufij, saj je sistem odkrivanja težji in se posamezniki lažje »skrijejo« ter prikrijejo storjene prevare. Izredno zanimivo je dejstvo, da je bil v preostalih 38 % podjetij, ki jih finančna kriza ni prizadela, zaznan enak odstotek gospodarskega kriminala kot pri tistih podjetjih, ki jih je kriza močno prizadela. Raziskava je pokazala, da je katero koli podjetje v sedanjem gospodarskem okolju ne glede na dobro poslovno uspešnost vedno na udaru. V tistih podjetjih, kjer je krizo mogoče občutiti, pa so se močno povečale prav prevare v zvezi z bodisi namerim ali nenamernim napačnim računovodskim poročanjem (Price Waterhouse Coopers 2009b).

Organizacija PWC (Price Waterhouse Coopers 2009a, 4) je opisala tri poglavitne razloge za nastanek prevare (slika 1):

- kot prvi in glavni razlog je navedla pritisk, ki ga nadrejeni izvajajo za doseganje finančnih ciljev podjetja in lastnih interesov nad zaposlenimi,
- drugi razlog za nastanek prevare je priložnost, ki to dopušča,
- tretji razlog pa so seveda zaposleni, ki so zaradi pomanjkanja lastnih vrednot nagnjeni k iskanju priložnosti za prevaro.

Slika 1: Priložnost za nastanek prevar

Vir: Price Waterhouse Coopers 2009a, 4.

Glede na mnenja, izražena v preteklih obdobjih, je ravno računovodska prevara tista, ki jo zaposleni najpogosteje storijo. V letu 2003 je bilo storjenih računovodskih prevar za okoli 10 %, v letu 2005 se je številka dvignila na 24 %, v letu 2007 se je povzpela na 27 %, v letu 2009 pa je številka dosegla 38 %. Med tri najpogostejše prevare se uvrščajo nezakonita prilastitev sredstev (67 %), računovodska prevara (38 %) ter podkupovanje in korupcija (27 %) (Price Waterhouse Coopers 2009b).

Računovodske prevare se zgodijo predvsem v velikih podjetjih, kjer je nadzor manjši in otežen. Na tovrstne težave naletimo pri večjih podjetjih, saj vedno znova iščejo možnosti za vstop na tuje in velike trge, kjer je konkurenca zelo močna in težko dosegljiva. Ravno zaradi velikosti organizacije je pripadnost zaposlenih mnogo manjša, s tem pa se primerno poveča tveganje za nastanek zarote in prevare. Med računovodske prevare štejemo manipuliranje z

dobičkom, prevarantske prošnje za odobritev kreditov, navidezno sposojanje oziroma povečevanje financ ter nenadzorovane transakcije trgovanja podjetja (Povh 2003a, 10).

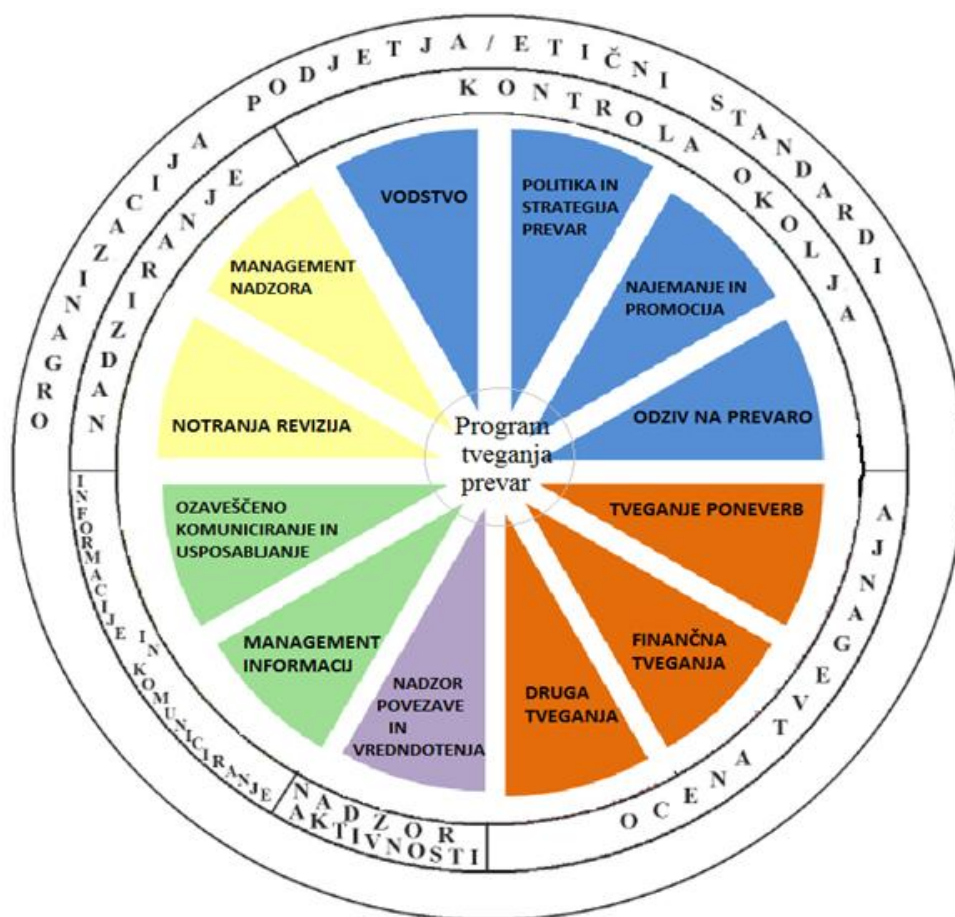
Raziskava, ki je bila v letu 2008 opravljena v ZDA, je na podlagi statistike podatkov podala zanimive rezultate o storjenih prevarah v posameznih panogah gospodarstva. Na podlagi 905 primerov goljufij in prevar je bilo največ, kar 14,6 %, prevar zaznanih v bančnem in finančnem sektorju. Najmanjši delež storjenih prevar, le 1,4 %, pa je bil zaznan v kmetijskem sektorju. Največjo izgubo je bilo moč zaznati v telekomunikacijah, to je kar slab milijon dolarjev povprečne škode na storjeno prevaro (Association of Certified Fraud Examiners 2009, 28).

Kar 59 % anketiranih v raziskavi PWC (Price Waterhouse Coopers 2009b) se ne posveča pogosto povečanju nadzora poslovanja in zmanjšanju tveganja nastanka prevar v podjetju. Podatki v raziskavi kažejo, da se z notranjim nadzorom odkrije vse manj prevar in napak. V letu 2009 je bilo odkritih le 17 % prevar, štiri leta prej, torej leta 2005, pa 26 %. Na podlagi rezultatov raziskave sklepamo, da poslovodstvo ne namenja zadostne pozornosti vzpostavitvi ustreznega sistema notranjih kontrol, ki bi prevare utegnil preprečiti.

Rezultati raziskave PWC (Price Waterhouse Coopers 2009b) kažejo, da so se prevare pojavljale predvsem v podjetjih v državni lasti. Kar 37 % podjetij je trdilo, da je bila v obdobju enega leta v podjetju storjena vsaj ena prevara. 18 % prevar je bilo odkritih po naključju, 30 % prevar pa se je razkrilo z izdajo tretje osebe. Finančni položaj podjetij se s prisotnostjo ekonomske krize le še poslabšuje. Težava v gospodarskem kriminalu je predvsem v tem, da zaposleni nimajo več moralnih vrednot, ne čutijo svoje pripadnosti podjetju, medsebojni odnosi pa so zaradi rivalstva in tekmovalnosti vedno slabši. Podjetja na tak način izgublajo predvsem svoj ugled in dobro ime. Ob teh dejstvih bi se morala poslovodstva zavedati, da so ravno oni tisti, ki so zgled celotnemu podjetju in vsem zaposlenim. Zato bi morale poslovodstvo pokazati več interesa pri preprečevanju poslovnih goljufij in prevar. Avtorji raziskave so podali sklep, s katerim napovedujejo, da se bo gospodarski kriminal z leti še povečeval. Vedno več prevar pa bodo storili tudi zunanji viri podjetja, to so kupci, agenti, posredniki itd., in ne samo notranji.

2.6 Ključni elementi odpravljanja prevar in napak

Vsaka organizacija mora znati presoditi in oceniti negativne učinke, ki bi jih lahko povzročile storjene prevare. Organizacija PWC (Price Waterhouse Coopers 2009a) je v svoji raziskavi prikazala »krog prevar« (slika 2), ki je organizacijam v pomoč pri odpravljanju prevar in preostalih tveganj, ki posledično zmanjšujejo in poslabšujejo poslovanje organizacije.

Slika 2: Krog prevar

Vir: Price Waterhouse Coopers 2009a, 14.

Strategijo, s katero bo organizacija poskušala preprečiti nastanek prevar in goljufij v svojem poslovanju, si na podlagi spodnjih vprašanj, določi in izbere sama.

Vprašanja se nanašajo predvsem na (Price Waterhouse Coopers 2009a, 15–17):

- *organizacijo podjetja*: Kateri koraki so bili v podjetju izvedeni, da se je vodstvo prepričalo, da imajo v podjetju pravi in najboljši način organiziranja? Ali je trenutna strategija podjetja, vključno z novo, dodatno ureditvijo, dovolj dobra in ali podpira etično naravnost v podjetju ali jo samo slabi?
- *upravljanje*: Ali vodilni v podjetju prejema dovolj in zadostne informacije, da bi ohranili dober strateški nadzor nad nastankom prevar ter izgub? Ali vodilni naredijo v podjetju dovolj, da spodbujajo takšno kulturo in moralne vrednote podjetja in zaposlenih, ki se borijo proti prevaram?
- *prevare in celovito politiko*: Ali imajo vodilni v podjetju pravo politiko in prakso (ali opazijo opozorilne znake za možnost nastanka prevar, navzkrižja interesov in ali imajo odgovor na prevare) in, kar je še pomembnejše, ali so pravilniki podjetja ustrezno objavljeni, spodbujani in uveljavljeni?

- *najem in promocijo*: Koliko vodilni dejansko vedo o svojih zaposlenih na položajih, ki od njih zahtevajo veliko odgovornost? Ali bi morali o njih vedeti še kaj, preden so jih pripeljali v podjetje?
- *oceno tveganja*: Kaj je ključno za nastanek prevar? Kdo v podjetju je odgovoren da ugotavlja to oceno in na kakšnih informacijah temelji ta ocena? Ali je kdo v podjetju pomislil, da lahko prevare in celovito tveganje izhajajo iz ljudi, s katerimi poslujejo (tj. njihov prodajni zastopnik, distributerji, skupno podjetje, partnerji in dobavitelji)?
- *kontrolno povezave in vrednotenja*: Ali je nadzorni sistem v podjetju oblikovan predvsem za ugotavljanje napak ali pa je dovolj uspešen tudi pri preprečevanju ali odkrivanju prevare, korupcije in nevarnosti drugih kršitev? Ali v podjetju uporabljajo najboljšo prakso nepredvidljive kontrole, vključno s pregledi na kraju samem, in podatkov, da bi tako zaznali in odvrčali potencialne prevare? Ali imajo zanesljive in zaupanja vredne programe, ki zaznavajo in prijavljajo nepravilnosti, ki so bistvene za boj proti goljufijam in kontrolo nad korupcijo?
- *upravljaljske informacije*: Ali imajo srednji in višji organi vodenja v podjetju zadostne informacije, ki jih potrebujejo za obvladovanje prevar in celovitega tveganja? Ali je informacijski sistem tako dober, da vključuje poročanje o izgubi zaradi prevar in tudi o tekočih notranjih preiskavah in ali se prijavi nepravilnost delovanja?
- *komuniciranje in izobraževanje*: Ali njihovi zaposleni komunicirajo primerno in se zadostno usposabljaajo? Ali so vodje oddelkov, notranja revizija in finančno osebje učinkovita prva obrambna črta pri odkrivanju in preprečevanju prevar in celovitega tveganja? Ali so zaposleni dovolj usposobljeni za ugotavljanje prevar in celovitega tveganja na njihovih poslovnih področjih ter za razvoj preventivnih in zaznavnih kontrol, ki res delujejo?
- *upravljanje nadzora*: Ali višje vodstvo spremlja goljufije, korupcije in druga tveganja, ki temeljijo na celovitosti grožnje za podjetje, in ali ukrepa pravočasno ter kadar je to potrebno? Ali vodstvo spremlja dogajanje skladno s politiko podjetja in je izdelalo programe usposabljanja, ki temeljijo na poslovni etiki?
- *nadzorovanje dostopa funkcije*: Ali so delovne ekipe v sodelovanju enotne in ali na pravi način zmanjšujejo možnost nastanka goljufij, korupcij in drugih tveganj? Ali preprečevalne funkcije, varnost in notranje revizije delujejo skladno v sodelovanju s strategijo celovitega tveganja?
- *odziv na goljufije in korupcijo*: Kako dobri so v podjetju pri reševanju domnevnih goljufij in korupcij, ko se le-te pojavijo? Ali opravljajo temeljito preiskavo ter pravočasno ukrepajo, ko je to potrebno? Kako so zagotovili, da izkušnje, pridobljene v preiskavi, prenesejo na celotno podjetju in ne samo na tisto območje, ki ga je prizadela goljufija?

3 POMEN REVIZIJE PRI ODKRIVANJU IN ODPRAVLJANJU NAPAK IN PREVAR

Namen revidiranja računovodskih izkazov temelji predvsem na uradni potrditvi revizorja, da je poslovanje podjetja skladno s splošno sprejetimi računovodskimi standardi. Revizor med pregledom poslovanja podjetja oblikuje in poda strokovno in objektivno mnenje o resničnosti oziroma verodostojnosti informacij, ki jih podjetje podaja svojemu okolju in udeležencem (Fekonja in Premk 2008, 48).

Koletnik (2008, 9) revizijo opredeljuje kot nekakšen varovalni mehanizem, ki revizorjem omogoča neodvisno in nepristransko presojo o poslovanju organizacije. Revizorji svoje delo opravljajo skladno s poklicno skrbnostjo in etiko.

Revizorjevo delo je omejeno na presojanje in podajanje povratnih informacij vodstvu o resničnosti in pravilnosti informacij v računovodskih izkazih. MSR 240 (2006, 10) cilj revizije opredeljuje kot podajanje resnične in verodostojne slike o premoženjskem in finančnem stanju podjetja. Mnenje, ki ga poda revizor, je za lastnike, delničarje in vodstvo podjetja bistvenega pomena, saj z revizorjevim mnenjem pridobijo informacije o resničnosti računovodskih izkazov.

Revizorji se morajo zavedati, da obstajajo tudi takšne okoliščine in tveganja, ki pripeljejo do tega, da so lahko računovodski izkazi prikazani napačno. Ravno zato, da bi bilo takšnih situacij čim manj, revizorji skrbno pripravljajo, načrtujejo in izvajajo revizijski postopek. Z revizijskimi postopki želijo kar najbolj znižati tveganja o nepravilnem in nepoštenem poslovanju. Po opravljenem postopku revizorji podajo neodvisno in nepristransko mnenje. Ravno v ta namen obstajajo standardna pravila, ki omogočajo preprečevanje prevar in tudi njihovo pravočasno odkrivanje (Koletnik 2008, 251–252).

3.1 Naloga in vloga revizorja

Kot opisuje MSR 240, je glavna revizorjeva vloga, da odkrije pomembne napake, ki so nastale v računovodskih poročilih. Mnogokrat poslovodstvo podjetja zaradi zaupanja svojim zaposlenim ne vzpostavi kontrole nad njihovim delom, kar pogosto privede do nastanka napak in prevar. Težava najverjetneje tiči v visokih stroških notranjih kontrol (MSR 240, 2006, 16).

Revizorji po naročilu lastnikov podjetij, poslovodij in morebitnih drugih pobudnikov revizije ugotavljajo in ocenjujejo nepravilnosti in resničnost podanih informacij, postopkov, dejstev in stanj v podjetju. Pri svojem delu mora biti revizor kar se da poklicno nezaupljiv, neodvisen in nepristranski, predvsem pri ocenjevanju tveganj, nastalih iz prevar. Stalna naloga revizorjev je tudi nenehna skrb za dobro medsebojno sodelovanje in podajanje možnosti, da bi se stanje v sami stroki tudi izboljšalo (Slovenski inštitut za revizijo, 1994).

Tavčarjeva (2007, 17) navaja, da se revizor pri svojem delu mnogokrat sreča tudi z nastalimi težavami in njihovimi možnimi rešitvami, ki bi lahko podjetju prinesle veliko ugodnosti, vendar pa je njegovo delo usmerjeno le na poročanje svojemu naročniku o ugotovitvah o nepravilnem in pomanjkljivem poslovanju podjetja.

Revizor mora svoje delovanje vedno znova strokovno nadgrajevati in izpopolnjevati skladno s slovenskimi računovodskimi standardi in zakonodajo. Njegovo delo temelji na strokovni kakovosti, objektivnosti, neoporečnosti, poštenosti in moralnosti. Je strokovnjak, ki mu pripisujemo veliko mero etičnosti in njegovemu zaključnemu mnenju tudi zaupamo.

Revizor mora pri svojem delu spoštovati in upoštevati vse z zakonom določene norme poklicnega obnašanja. Revizorju je pomembno načelo neoporečnosti, ki mu veleva, da nikogar ne sme namerno zavajati ter mu podajati napačnih podatkov in dejstev. Narediti mora vse, da se takšnim dejanjem izogne (Slovenski inštitut za revizijo, 1994).

Spoštovati mora temeljna načela, ki so določena s slovenskimi računovodskimi standardi, ne glede na vrsto dela, ki ga opravlja. Če ne bo mogel opraviti svoje naloge skladno z načeli in določenimi standardi revidiranja, ima možnost, da jo zavrne. Od revizorjev se zahteva, da se v nobenem primeru ne podredijo interesom in koristim naročnika, da bi s tem prišli do kakršne koli koristi. Prav tako se od revizorja zahteva poklicna skrivnost, kar pomeni, da drugim osebam ne razkriva podatkov o svojem delu in naročniku. V interesu obeh strank je, da revizor skrbi za tajnost odnosa med seboj in svojim naročnikom (Slovenski inštitut za revizijo, 1994).

3.2 Etičnost in odgovornost revizorja

Mnoga dejanja, ki so navzven videti neetična, so zakonita, zato mora revizor pri svojem delu znati zdravo razmišljati, kar pa ga privede do praktičnega reševanja vprašanj. Že ob uveljavitvi same stroke je bilo zahtevano, da so tisti, ki bodo opravljali ta poklic, moralno odgovorni za opravljeno delo. Delo revizorja lahko opravljajo samo strokovno usposobljeni, moralno neoporečni in ustrezno organizirani revizorji, ki so opravili ustrezen postopek usposabljanja (Malnarič 2005, 37).

Kodeks poklicne etike postavlja takšne standarde, ki temeljijo na strokovnem delovanju, nenehnem strokovnem usposabljanju, izpopolnjevanju in nenehnem dodatnem izobraževanju. Pomembno vplivajo na opravljanje dela in njihovih dolžnosti ter določanje temeljnih etičnih in poklicnih vedenj tako kot v sami poklicni stroki kot tudi v javnosti (Povh 2003a, 18).

3.3 Revizijski postopek

Zaradi prisotnosti finančne krize, globalizacije, nenehnega napredka tehnologije ter povečanega števila prevar in goljufij so revizorji primorani vedno znova svoje znanje dopolnjevati in se izpopolnjevati na svojem strokovnem področju. Ker se bo revizor znašel v nepredvidljivih razmerah, mora biti sposoben razmišljati strateško, obvladovati nastale težave in jih na edinstven način tudi rešiti.

Revizor se pri svojem delu srečuje z naslednjimi fazami (Koletnik 2007, 128–129):

- pripravljalna faza,
- načrtovalska faza,
- izvedbena faza.

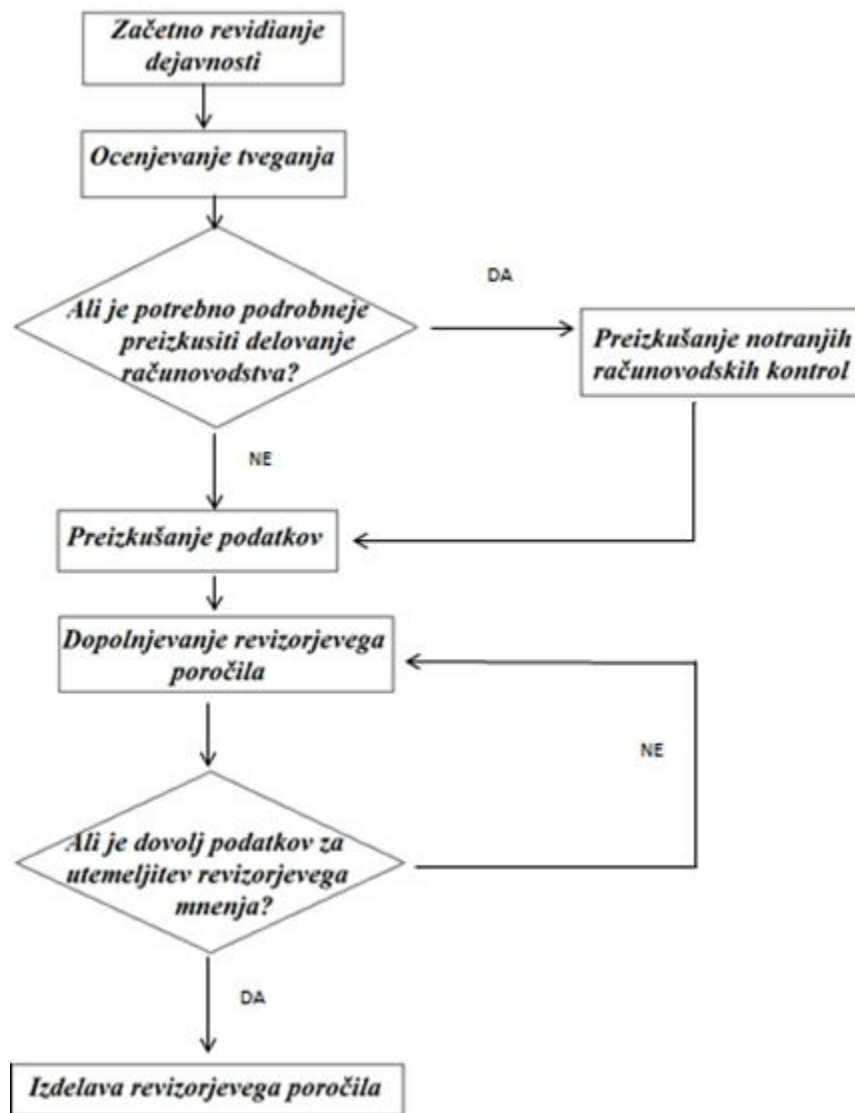
V *pripravljalni fazi* se revizor pripravi na delo, kar zajema predvsem pridobivanje temeljnega znanja in informacij o naročniku, poslovanju podjetja, določanje ciljev revizije in sestavljanje pisne ponudbe naročniku (Koletnik 2007, 128–129).

V *načrtovalski fazi* revizor izdelava načrt revidiranja, v katerem opredeli postopke in področja dela ter posamezne naloge, postavi jasne cilje in opredeli čas, potreben za izvedbo revizijskega postopka (Koletnik 2007, 128–129).

V *izvedbeni fazi* se revizor ukvarja s presojanjem ustreznosti poslovanja podjetja glede na podane informacije, ki obsega predvsem preizkušanje podjetja, njegovega računovodstva ter popisa sredstev in njegovih virov ter presojanje pravilnosti v računovodskih poročilih (Koletnik 2007, 128–129).

Šele ko revizor zbere dovolj ustreznih dokazov, izdelava revizijsko mnenje, ki pa je lahko pritrdilno, s pridržkom, mnenje lahko odkloni ali pa ga celo zavrže (Koletnik 2007, 128–129).

Koletnik (2007, 128–129) opredeljuje proces revidiranja na način, kot je prikazan na sliki 3.

Slika 3: Proces revidiranja

Vir: Koletnik 2007, 128–129.

4 FORENZIČNO RAČUNOVODSTVO

Forenzično računovodstvo je novost na področju računovodstva. Je nekakšna nova veja in novo področje računovodstva. Obsega predvsem preiskovanje nedovoljenih oziroma nemoralnih dejanj, ki so vplivala na razvoj in rast podjetja. Forenzično računovodstvo je nova veja, ki povezuje ekonomsko in pravno stroko. Prepletajo se predvsem računovodstvo, revizija, kazensko pravo, materialno pravo in kriminalistika. Na razvoj te nove veje so vplivale predvsem inovativnost, interdisciplinarnost, nerutiniranost, visoka raven strokovnosti in druge posebnosti v preiskovanju poslovanja gospodarstva. Je posebna vrsta preiskovanja in tudi ocenjevanja pravilnosti poslovanja in stanja v podjetju, s katerim se presodita resničnost in poštenost delovanja podjetja. Na eni strani imamo računovodsko presojanje, ki je namenjeno predvsem preprečevanju in odkrivanju prevar v računovodskih izkazih, na drugi strani pa je preiskovanje poslovne skrbnosti različnih dejavnikov, ki so s temi področji povezani. V okviru forenzičnega računovodstva je ravno presojanje namenjeno izražanju nepristranskega in neodvisnega mnenja o morebitni nevarnosti ali dejanskem obstoju nedovoljenih ravnanj pri poslovanju podjetja in poslovnih oseb (Koletnik in Kolar 2008, 117–119).

Izraz forenzično računovodstvo se uporablja za vse gospodarske preiskave, ki lahko privedejo do pravnih ali kakšnih drugih posledic. Ker sestavine in naloge, ki jih opravljajo forenzični računovodje, niso natančno opredeljene in so zato zelo dvoumne, so forenzični računovodje glavni nosilci te dejavnosti. Poleg tega pa so tudi profesionalni preiskovalci kaznivih in drugih nedovoljenih gospodarskih dejanj. Forenzični računovodje imajo visoko raven ekonomskega znanja in veščin. Najbolj izpostavljena so seveda računovodsko, revizijsko in poslovno-finančno znanje, poleg tega pa mora forenzični računovodja obvladovati tudi znanje in uporabiti izkušnje s področja preiskovanja gospodarskega kriminala (Sekcija Forenzičnih računovodij 2012).

Da bi forenzično računovodstvo odkrilo in dokazalo nastalo prevaro ali zavrglo sum prevare, zajame celovit pogled na preiskavo prevare, tako da vključi revizijo, ki pregleda finančno stanje in računovodske izkaze (Sekcija Forenzičnih računovodij 2012).

4.1 Naloge forenzičnih računovodij

Že definicija opredeljuje forenzično računovodstvo kot zelo obširen pojem, zato so temu primerne tudi naloge forenzičnega računovodje. Med glavne naloge forenzičnih računovodij Koletnik in Kolar (2008, 120) štejeta:

- preizkušanje in ocenjevanje (ne)ustreznosti obvladovanja poslovnih tveganj z namenom, da se odkrijejo in dokažejo ali preprečijo prevare in druga kazniva dejanja,

- usposobljenost dati ob ustreznih dokazilih neodvisno in nepristransko mnenje o (ne)legalnosti obvladovanja poslovnih tveganj ter o povzročiteljih prevar ali drugih kaznivih dejanj.

Vsak forenzični računovodja mora biti v svojem poklicu kar se da profesionalen. Za preiskovanje in odkrivanje gospodarskega kriminala potrebuje naslednje strokovne lastnosti (Sekcija Forenzičnih računovodij 2012):

- teoretično in praktično znanje, ki temelji na poslovanju podjetja, prav tako mora dobro poznati pravni sistem države, izdelati izvedeniška poročila za svoje naročnike in pravosodne organe ter biti tudi vreden zaupanja, saj mora nemalokrat strokovno pričati na sodiščih,
- prav tako pa mora biti strokovno razgledan in izkušen računovodski strokovnjak, ki se poklicno ukvarja s forenzično dejavnostjo. Glede na vse znanje in izkušnje, ki jih ima, lahko rečemo, da je v forenzičnem računovodji moč najti sledi tudi drugih poklicev, kot so revizor, računovodja, inšpektor, kriminalist. Forenzični računovodja je nekdo, ki se izvrstno spozna in preiskuje protipravna ravnanja v gospodarskem okolju.

Kot učinkovitega in uspešnega forenzičnega računovodjo opredeljujejo tudi naslednje osebnostne lastnosti. Forenzični računovodja mora biti sposoben prepoznavati prevare z minimalnimi začetnimi informacijami, prav tako ga pri njegovem delu odlikujejo tudi umske in telesne sposobnosti, ustvarjalnost, zdrav razum, logično in jasno razmišljanje, splošna razgledanost, vsestranska komunikativnost, preudarnost. Po značaju pa je forenzični računovodja predvsem miren, zbran, hladen, objektiven, natančen človek, ki ga dopolnjujejo še dovezetnost za podrobnosti ter občutljivost na sporne trditve, skrite domneve in zmotna sklepanja (Sekcija Forenzičnih računovodij 2012).

4.2 Tehnike odkrivanja prevar in goljufij

Tehnik za odkrivanje napak in prevar je mnogo in vsak forenzični računovodja pri svojem delu uporablja več različnih tehnik, s katerimi si pomaga pri njihovem odkrivanju. Ne glede na to, ali je prevara storjena znotraj podjetja ali ne, se forenzični računovodja v vsako poglubi in oceni, ali gre za kaznivo dejanje.

Ugotavljanja ustreznosti osnovnih podatkov, razvrščanja in analiziranja podatkov ter uporabe različnih računalniških aplikacij, ki kvalificirajo in preverjajo pridobljene podatke, se danes forenzični računovodje lotevajo z veliko različnimi tehnikami. Te jim omogočajo natančno določitev storjenega kaznivega dejanja v vsakem primeru posebej. Tehnik je veliko, zato se bomo v nadaljevanju posvetili le nekaj najpomembnejšim.

4.2.1 Benfordov zakon

Za forenzične računovodje je Benfordov zakon izredno učinkovit pripomoček, saj lahko z njegovo uporabo odkrivajo prevare, ki se nanašajo na izmišljene, prirejene ali zaokrožene številke pri računovodskih izkazih ter manipulacije z različnimi gospodarskimi kategorijami, kot so nakup/prodaja naložb, beleženje prihodkov od prodaje, davki in prispevki, evidentiranje števila enot na zalogi, stroški in odhodki, dolgovi, sredstva in obveznosti do dobaviteljev (Durtschi, Hillison in Pacini 2004).

Je matematično orodje in je eden od načinov, s katerim lahko ugotovimo, ali gre pri preiskovanih računovodskih izkazih za nenamerne napake ali prevare. Benfordov zakon pravi, da imajo ponarejena števila nekoliko drugačen vzorec od veljavnih oziroma naključnih vzorcev in da številke padajo v vzorec dosledno. Števila se na prvem mestu z majhnimi vsotami (1, 2, 3, 4) pojavljajo mnogo pogosteje kot pa večje vsote števil (5, 6, 7, 8, 9) (Durtschi, Hillison in Pacini 2004).

Število 1 se na začetku števil pojavlja večkrat kot pa število 2 in seveda tako naprej do števila 9. Naključni vzorec stanj v računovodskih izkazih nam pove, da se približno 31 % vseh števil začne prav s številko 1, okoli 19 % s številko 2 in le 5 % s številko 9. Iz tega sledi, da se v nekem poljubnem vzorcu številke 1, 2 in 3 pojavijo v kar 60 %, od tega pa se jih z 1 ali 2 začne kar 50 % (Durtschi, Hillison in Pacini 2004).

Tudi Benfordov zakon ima nekaj pomanjkljivosti. Ne moremo ga uporabiti za vse vrste vzorcev. Uporabimo ga lahko pri vzorcih, ki opisujejo podobne pojave, kot so računovodski izkazi podjetja, podatki o tržni vrednosti podjetja, podatki o obveznostih, ocene in napovedi v glavni knjigi, podvojena plačila, uveljavljanje novega informacijskega sistema, novi izračuni prodajnih cen itd. Nikakor ga pa ne moremo uporabiti pri sklopu števil, kot so EMŠO, številke bančnih računov, poštna številke itd. (Nigrini 1999).

4.2.2 Teorija relativnega faktorja velikosti

Teorija relativnega faktorja velikosti poudarja vsa nenavadna nihanja, ki so lahko posledica prevare ali naključnih napak. Izračuna se kot razmerje med najmanjšim in največjim številom v vzorcu. Tako lahko podatke, ki niso v predpisanem območju, sumimo za napako ali celo prevaro. Območje se določi na podlagi dejstva, da v vsakem podjetju obstaja določena finančna omejitev ter da so nekatere vrednosti nesmiselne oziroma nemogoče. Če se pojavi kakršna koli neustrezna izvedba transakcije, ki je zunaj ustreznega območja, ta takoj postane sumljiva. Seveda moramo ob tem upoštevati tudi povezavo med drugimi podatki in dano situacijo. Vse, kar je zunaj določenega območja, ni nujno prevara. Metodo lahko uporabimo tudi pri iskanju podvojenih plačil, v katerih sta vsota in številka računa enaki, številka klienta

pa je napačna. Podjetja lahko na ta način zmanjšajo podvajanje plačil in tako najdejo svoja izgubljena sredstva (Alden 2007, 2–3).

4.2.3 Računalniško podprta revizijska orodja

Računalniško podprta revizijska orodja (v nadaljevanju: CAAT) so računalniški programi, ki revizorjem pomagajo pri izvajanju revizijskih postopkov. Gre za obdelavo podatkov znotraj informacijskega sistema posameznega podjetja.

CAAT zajema naslednje postopke (Alden 2007, 3):

- preizkušanje transakcijskih podrobnosti in bilančnih stanj,
- ugotavljanje nepravilnosti večjih nihanj,
- splošni nadzor poslovanja podjetja,
- nadzor nad uporabo računalniških sistemov,
- vzorčenje za pridobitev podatkov za razne preizkuse revizijske službe in
- vnovično preračunavanje izračunov, ki so bili izvedeni z računovodskim sistemom.

Forenzično računovodsko programsko opremo najdemo v dveh različnih oblikah (Alden 2007, 3):

- prva je programska oprema, ki služi za ekstrakcijo podatkov za vodenje analiz tabel (ang. Spread sheet analysis), vodenje evidenc iz podatkovnih baz organizacije, kot so obveznosti, terjatve, plačila, plače in nabava;
- druga je programska oprema za finančne analize – računovodske izjave, ki se uporabljajo v mesečnih, četrtnih ali letnih obdobjih ter se tako ugotavljajo razmerja med različnimi konti.

Obstajajo pa še nekatere druge oblike računalniške programske opreme, ki pa jih lahko forenzični računovodji uporabljajo izključno kot »vohunsko« programsko opremo (Alden 2007, 3).

4.2.4 Metode za odkrivanje in modeliranje povezav v velikih količinah podatkov – podatkovno rudarjenje

So računalniško podprte tehnike, ki so namenjene samodejnemu iskanju, preverjanju ali prepoznavanju novih, skritih ali neobičajnih informacij in vzorcev med velikimi količinami podatkov.

Tehnik podatkovnega rudarjenja je več (Alden 2007, 3):

- *poizvedba* (ang. discovery): s to tehniko poiščemo vzorce in podatke brez predhodne hipoteze, ki kaže na sum prevare. Metoda pojasnjuje različne pripadnosti, združevanje in gibanje sprememb, ki se pokažejo v obliki logičnega sklepanja;
- *predvideno modeliranje* (ang. predictive modelling): najdene vzorce in podatke uporabimo za napoved izidov in za iskanja novih možnosti;
- *analiza deviacije* (ang. deviation analysis): iščemo sumljive podatke, ki odstopajo od zastavljenih okvirov raziskave;
- *analiza povezav* (ang. link analysis): metodo so začeli uporabljati šele pred kratkim. Temelji na grafičnih tehnikah in verjetnostnih mrežah po Thomasu Bayesu (1702–1761). S to tehniko z uporabo določenih algoritmov preverjamo »ujemanje podatkov« in izločamo redke in sumljive informacije oziroma podatke.

4.2.5 Primerjalne analize

Zelo koristna tehnika za odkrivanje prevar je tudi primerjalna analiza (Coderre 2002, 1). Deluje na načelu izračunavanja in primerjanja podatkov s ključnimi postavkami. S to primerjavo lahko dobimo finančno sliko podjetja. Primerjalna analiza služi tudi za odkrivanje prevar v podjetju, kajti usmeri nas k vzrokom nastanka prevar.

Prevare odkrivamo na različno uporabljenih razmerjih, in sicer na (Coderre 2002, 1):

- razmerju med največjo in najmanjšo vrednostjo (max/min),
- razmerju med največjo in drugo največjo vrednostjo (max/max2),
- razmerju med tekočim in prejšnjim letom.

Eden od najmočnejših načinov za odkrivanje prevar je ravno metoda primerjalne analize. Je še močnejša tehnika od frekvenčne analize števil z uporabo Benfordovega zakona. Obe analizi sicer preučujeta podatke, ki pokažejo morebitne nepravilne transakcije. Vendar primerjalna analiza z uporabo filtrov poleg poudarjanja nepravilnosti še natanko določi vse tiste transakcije, ki so nenavadne in morebiti nelegalne (Alden 2007, 3–4).

5 PRIMERI ŠKANDALOV

Čedalje slabše gospodarske razmere na trgih v vsesplošni finančni krizi lahko ljudi pripeljejo navzkriž z zakonom. Mnogo ljudi v takih razmerah pomisli na poslovno prevaro, čedalje več pa se jih zanjo odloči in to tudi stori. Tisti, ki se za prevaro odloči, jo skrbno načrtuje, izpelje vse potrebne postopke, pozneje pa jo, če je le mogoče, še več let uspešno prikriva. Ker je možnost, da prevara ostane neodkrita, zelo majhna, zaposlenimi s takšnimi dejanji večinoma škodijo sebi, podjetju in tudi samemu gospodarstvu.

V pristojnosti nadzornih državnih institucij je, da odkrivajo in preprečujejo nastanek prevar in goljufij. Za uspešnost pa ni dovolj samo, da ima država določene nadzorne institucije, temveč morajo biti v teh institucijah zaposleni primerno usposobljeni delavci. To so strokovni ljudje, ki pri svojem delu opravljajo izključno s poklicno strokovnostjo in skladno z zakonodajo, in to ne glede na položaj, zasluge, ugled, razne časti ali politično pripadnost tistih oseb, ki so v kazenskem postopku (Povh 2003b, 25).

V nadaljevanju predstavljamo in analiziramo primera prevar v računovodskih izkazih, ki sta bila odkrita v času finančno-gospodarske krize. To sta primera Anglo Irish banke in Olympus.

5.1 Primer Anglo Irish banke

Irska banka Anglo Irish Bank je bila ustanovljena leta 1964 v Dublinu. Po nacionalizaciji leta 2009 je banka zašla v resnejše težave. Njeno poslovanje je bilo omejeno predvsem na komercialno bančništvo, poleg tega pa se je ukvarjala tudi z upravljanjem premoženja. Banka je delovala v Avstriji, Švici, po celotnem Združenem kraljestvu in na otoku Man. Svoje poslovanje je izpostavila dajanju posojil, večinoma gradbincem, zaradi česar je bila ob nastopu finančne krize in zlomu nepremičninskega trga močno na udaru javnosti (RTE News 2010b).

Tako je irska vlada decembra 2008 oznanila javnosti, da bo dala Anglo Irish banki finančno pomoč v vrednosti 1,5 milijarde evrov v zameno za 75-odstotni delež lastništva družbe. Na podlagi te finančne pomoči sta Londonska in Dublinska borzna hiša prekinili prodajo njenih delnic. Končna prodajna cena delnice je znašala 0,22 evra, kar je pomenilo, da je vrednost delnice istega dne padla kar za 98 % (O'Hara in Brennan 2009).

Predsednik banke Sean Fitzpatrick, izvršni direktor David Drumm in član uprave Lars Bradshaw so s svojih položajev odstopili decembra 2008. Posledica, ki jo je prinesel odstop, je bilo razkritje enega od največjih škandalov v zgodovini bančništva. Fitzpatrick in Bradshaw sta najemala posojila, da sta lahko kupila delnice Anglo Irish banke. V letih med 2000 in 2008 je Fitzpatrick prenašal nekatera posojila na druge banke ter s prirejanjem letnih poročil in računovodskih izkazov zavajal javnost in vlado o realnem stanju banke. Ko je za to izvedela centralna banka, je leta 2008 pri Anglo Irish banki takoj naročila podrobno revizijo, s

katero je želela preveriti delovanje in poslovanje banke. Po izjavah revizorjev je mogoče sklepati, da je banka poslovala navidezno legalno, vendar še zdaleč temu ni bilo tako (The Belfast Telegraph 2008).

Centralna banka je od Anglo Irish banke zahtevala, da se vsi posli prikažejo v letnem poročilu. Leta 2009 so bili v letnem poročilu vsi prej prikriti zneski posojil tudi prikazani. Skupna vrednost posojil direktorjem banke, nekdanjim direktorjem banke in drugim vpletenim osebam je znašala okoli 255 milijonov evrov, leto prej pa je bilo prikazanih posojil povezanim osebam v letnem poročilu bistveno manj. Obsežnost in velikost take poslovne prevare prineseta s seboj tudi velike posledice, ki se kažejo predvsem v negativnih vplivih na finančni trg, nelikvidnosti banke, nezaupanju javnosti, izgubi dobrega imena ipd. Posledice so občutili Anglo Irish banka, druge irske banke ter ne nazadnje tudi vlagatelji in davkoplačevalci (Herald 2008).

Propad

Vlada je 15. januarja 2009 napovedala, da bo sprejela vse potrebne ukrepe, ki bodo omogočili državni prevzem banke. Del zakonodaje, ki jo je sestavila irska vlada, predpostavlja, da je potreben prenos vseh delnic banke na finančno ministrstvo. Brian Cowen je 16. januarja 2009 izjavil, da je banka poslovala kot običajno in da so ljudje lahko pomirjeni, saj naj bi bila banka s to finančno pomočjo rešena. 21. januarja 2009 se je s ponovno registracijo banka vpisala v register kot družba z omejeno odgovornostjo (The department of finance 2009).

Med junijem in septembrom 2009 je finančni minister priskrbel dodatne 4 milijarde evrov kapitala. Zato je novembra 2009 sledila tožba večjih investitorjev proti Anglo Irish banki in hčerinskemu podjetju Delaware Mainland Ventures Corporation za 23 milijonov USD zaradi prevare in neobzirnega prekrivanja nezakonitih poslov. Tožba še ni rešena (The Irish Times 2009).

V decembru 2009 se je finančni minister zavzel za zavarovanje začetnega kapitala in tako izdal za 8,3 milijarde evrov zadolžnic, kar je pripomoglo k povečanju naložb v banko. Povečalo se je stanje denarja, kar je omogočilo pokritje 30,6 milijarde evrov odprtih stroškov Anglo Irish banke (25,3 milijarde evrov/29,3 milijarde evrov) in Irish Nationwide banke (5,3 milijarde evrov /5,4 milijard evrov) (Carswell 2012).

Irski finančni minister Brian Lenihan je 30. marca 2010 izjavil, da je iskanje dolgoročnih rešitev za Anglo Irish banko največji izziv v razreševanje bančne krize. Samo velikost banke pove, da ne bo ne lahkih in ne poceni možnosti za rešitev banke iz krize. Likvidacija banke ni in nikoli ne bo realna možnost rešitve takšnega problema (The department of finance 2010).

31. marca 2010 je Anglo Irish banka objavila 15-mesečno finančno poročilo za leto 2009. Po pregledu tega poročila je bila ugotovljena izguba v vrednosti 15,1 milijarde evrov. To je bila največja izguba, ki jo je pripoznalo podjetje v irskem gospodarstvu (Gergely 2010).

Evropska komisija je 10. avgusta 2010 irski vladi dovolila začasno odobritev posojila Anglo Irish banki v vrednosti 10 milijard evrov s pogojem, da nacionalizirana banka izpolni vse svoje predpisane kapitalske zahteve glede na povečanje stroškov. Posledično je irska vlada septembra 2010 oznanila, da bo banko razdelila na dva dela (Bloomberg Businessweek 2010).

V enem delu bodo upravljali z že obstoječimi posojili, drugi del pa bo služil za zagotavljanje potrebnega kapitala s pomočjo izdajanja depozitov. Po besedah izvršnega direktorja National Asset Management Agency (v nadaljevanju: NAMA) Mika Aynsleyja je bilo dajanje posojil bogatašem v Anglo Irish banki že ustaljena praksa. V mnogih primerih je banka za zavarovanje posojila jemala kar osebne garancije, čemur pa NAMA ni pripisovala nobene vrednosti. Od 36,5 milijarde evrov posojil, ki niso bila prenesena na NAMA, je Anglo Irish banka zagotovila kapitalske rezerve v višini 5 milijard evrov (BBC News 2010).

Irish Independent's in Sunday Times sta na podlagi lastnih analiz iz let 2008 in 2009 ocenila, da je osebni dolg Barryja O'Callaghana vreden približno 400 milijonov USD. Barry O'Callaghan je januarja 2010 priznal, da ima multimilijonske dolgove do Anglo Irish banke in do drugih državnih bank. Medtem ko svoje stopnje zadolženosti ni želel komentirati, je še dodal, da je še vedno likviden in zmožen poravnati vse svoje obveznosti (The Irish Times 2010).

Leta 2010 se je kljub nestabilnosti banke dajanje posojil nadaljevalo. Od nacionalizacije banke so se pojavila številna nasprotja v upoštevanju poslovnih praks in dajanju nepotrebnih posojil, v katera so bila vključena posojila direktorjem banke in drugim, ki so bili povezani z Brendanom Murtaghom, podjetjem EMPG in združbo QUINN Group. Marca 2010 je bila vložena zahteva višjega sodišče po imenovanju skupnih začasnih administratorjih, ki bi nadzorovali poslovanje podjetja Quinn Insurance Limited, saj je osem hčerinskih podjetij matičnemu podjetju Quinn Insurance priskrbelo kar 1,2 milijardi evrov denarnih sredstev za pokritje dolgov družbe Quinn Group. Za družbo Quinn je bila ocenjena vrednost dolgov do Anglo Irish banke na 2,8 milijarde evrov, od katerih je bilo leta 2010 vloženi 780 milijonov evrov v refinanciranje družbe (RTE News 2010a).

Anglo Irish banka je razmišljala o 700 milijonov evrov vredni finančni injekciji za družbo Quinn Group. 150 milijonov evrov je bilo načrtovanih za poravnavo obveznosti v Quinn Insurance, 550 milijonov evrov pa bi porabili za izplačilo obveznic. S takšnim načrtom bi Anglo Irish banka postala glavna delničarka družbe Quinn Group. Vendar do tega ni prišlo. Podjetje je celo zavrnilo vse obtožbe, na katere so namigovali novinarji, in sicer, da podjetje Quinn Group potrebuje finančno injekcijo v vrednosti 700 milijonov evrov. Potrebno

finančno pomoč so ocenili na 100 do 150 milijonov evrov (za ponovno refinanciranje družbe) (RTE News 2010a).

Nov začetek

Julija leta 2011 se je Anglo Irish banka združila z Irish Nationwide Building Society pod novim imenom Irish Bank Resolution Corporation. Minister za finance Michael Noonan je mnenja, da je sprememba imena zelo pomembna, saj bodo s tem odstranili negativna mnenja, povezane z neizpolnjevanjem obveznosti prejšnjih uprav pri obeh družbah. Tako danes banka deluje v skladu z načrtom prestrukturiranja, ki ga je odobrila Evropska komisija, da bi se kar najbolj okrepila, kar je v interesu vsakega irskega davkoplačevalca. Banka se prav tako osredotoča na pravilno vodenje in na razreševanje svojih posojil, predvsem na Irskem in v Združenem kraljestvu. Do 1. julija 2011 je pridobila številne stanovanjske hipotekarne kredite strank iz banke INBS (IBRC 2012).

Banka še naprej sodeluje s številnimi interesnimi skupinami, ki delujejo na finančnih trgih, vključno z mednarodnimi partnerji banke in regulativnimi organi. Večina depozitnih računov, tako fizičnih kot tudi pravnih oseb, je bilo prenesena na Anglo Irish banko (The department of finance 2011).

Odziv Evropske unije

Višje sodišče Irske je v skladu z Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta o reorganizaciji in prenehanju kreditnih institucij 8. februarja 2011 izdalo odredbo, s katero je določilo, da morata Anglo Irish banka in Irish Nationwide Building Society (INBS) sprejeti vse določene ukrepe v zvezi s svojim prestrukturiranjem in reševanjem. 24. februarja 2011 je Višje sodišče Irske odredilo nalog za prenos vseh sredstev in obveznosti Anglo Irish banke na kreditni instituciji Allied Irish Banks in AIB Group ter prenos vseh sredstev in obveznosti INBS na kreditno ustanovo Irish Life & Permanent, ki je registrirana na Irskem (Uradni list EU, št. L C94/12; Uradni list EU, št. L C94/13).

Nekaj pomembnih mejnikov v zgodovini banke (Best Irish facts 2011):

- 1964 – Anglo Irish banka je ustanovljena v Dublinu,
- 1971 – Anglo Irish banka začne kotirati na borzi,
- 1988–2001 – Anglo Irish banka se združi z Irish Bank of Commerce, Royal Trust iz Avstrije, Credit Lyonnais, Smurfit Paribas, Anglo Irish Bank iz Švice,
- 2005 – izvršni direktor Seán Fitzpatrick odstopi s trenutnega mesta, da lahko prevzame vlogo predsednika. David Drumm ga zamenja na mestu izvršnega direktorja,

- 2007 – v januarju Seán Quinn kupi 5-odstotni delež Anglo Irish banke za 750 milijonov USD, ki jih v juliju 2008 pretvori v navadne delnice in tako poveča svoj družinski lastniški delež na 15 %,
- 2007 – januarja Oliver Wyman imenuje Anglo Irish banko za najboljšo svetovno banko,
- 2008 – decembra predsednik Fitzpatrick in generalni direktor Drumm odstopita s svojih položajev,
- 2009 – podjetje Merrill Lynch po prejemu podkupnine v vrednost 11 milijonov USD izjavi, da je banka »finančno trdna«, kar se zgodi samo 11 dni pred nacionalizacijo,
- 2009 – irska vlada nacionalizira Anglo Irish banko. Irska in Londonska borzna hiša nemudoma prekineta s prodajo njenih delnic,
- 18. marec 2010 – nekdanji predsednik Anglo Irish banke Sean Fitzpatrick je aretiran zaradi goljufije,
- 2. junij 2010 – irski minister za finance Brian Lenihan napove 2 milijardi evrov vreden denarni vložek v Anglo Irish banko,
- 8. september 2010 – Lenihan napove ločitev banke na dve entiteti,
- 31. marec 2011 – Anglo Irish banka napove za leto 2010 17,7 milijarde evrov izgube, kar je največja izguba v irski zgodovini,
- 20. april 2011 – odstranjeni so vsi napisi Anglo Irish banke in
- 14 oktober 2011 – Anglo Irish banka uradno spremeni ime v Irish Bank Resolution Corporation Limited.

5.2 Primer Olympus

Olympus Corporation je japonsko podjetje, ki je bilo ustanovljeno 12. oktobra 1919 v Tokiu. Danes je podjetje največji proizvajalec opto-digitalnih proizvodov Olympus in igra ključno vlogo pri razvoju tehnologij s področja naprav za sliko in zvok, endoskopije, mikroskopije, bioanalize in diagnostike. Podjetje zavzema kar 70-odstotni delež svetovnega trga. Olympus Corporation je na trgu prisoten v celotni Ameriki, Evropi in Aziji, deluje pa še v Avstraliji, v državah Srednjega vzhoda ter v nekaterih državah v Afriki (Olympus 2012).

Vizija podjetja Olympus je osredotočena na en cilj, in to, da svojim kupcem omogoči uresničitev sanj in presežek lastnih pričakovanj. To dosega s svojo razvojno zmogljivostjo, proizvodno tehnologijo, prodajno spretnostjo, učinkovitim vodstvom, motiviranimi zaposlenimi in s stalnim izboljševanjem delovnih procesov. Svoj ugled podjetje pripisuje etičnemu in moralnemu ravnanju, kajti ravno etika in moralnost sta tisti dve vrlini, ki sta ključ do uspeha in dobrega imena podjetja. V podjetju se zavedajo, da bodo v prihodnosti svojo uspešnost obdržali le z etičnim poslovanjem podjetja ter upoštevanjem nacionalnih in mednarodnih zakonov (Olympus 2012).

Škandal

Kljub vsemu ugledu, ki ga je imelo podjetje, ter jasni viziji o poštenem in moralnem poslovanju podjetja pa je v javnost prišla novica, ki je šokirala svet in japonsko gospodarstvo. Novico o škandalu v podjetju Olympus je 14. oktobra 2011 sprožil nekdanji izvršni direktor podjetja Michael Woodford, ki je bil nenadoma odstavljen. Tako je bil odkrit eden od največjih in najdlje trajajočih škandalov, v katerem se je skoraj 20 let prikrivalo dejansko stanje poslovanja podjetja. Gre za eno od največjih prevar v zgodovini Japonske.

Težave v podjetju Olympus segajo že v leto 1990, ko je dvig vrednosti jena povzročil poslabšanje uspešnosti poslovanja. To je bil povod za špekulativne naložbe v vrednostne papirje in začele so se pojavljati velike izgube. Vrednosti zneskov teh izgub še ugotavljajo s preiskavo, vendar ocenjujejo, da gre za več deset milijard jenov. Leta 2008 je podjetje Olympus plačalo skoraj 700 milijonov USD za investicijsko svetovanje, saj se je želelo združiti s podjetjem Gyrus Group PLC, ki se ukvarja z razvojem medicinske opreme. Prav tako je družba zapravila več kot 73 milijard jenov za nakup treh japonskih podjetij, ki so se ukvarjala s podobnimi dejavnostmi. Kot so pojasnili v podjetju Olympus, je bil glavni namen nepreglednih prevzemov ravno pokrivanje preteklih izgub in ne izboljšanje vrednosti in poslovanja družbe. Cena delnice Olympusa je bila pred škandala vredna 2835 jenov. Pozneje, natančneje 31. marca 2011, pa je cena delnice padla za več kot 2200 jenov in je na koncu znašala le še 613 jenov. Družba ni izključevala možnosti ponovnega padca vrednosti delnice. Če padcu vrednosti delnic ne bi bilo konca, bi podjetje Olympus nehalo kotirati na Tokijski borzi (Bacani 2011).

Če podjetje Olympus ne bi s škandalom izgubilo ugled, bi bilo najvišje uvrščeno tehnološko podjetje na svetu. Takšno imenovanje je za podjetje izrednega pomena, saj s tem pridobi povratne informacije o dobrem položaju in poslovanju podjetja. Na novinarski konferenci je predsednik Takayama ponovil, da delo predsednika uprave Michaela Woodforda ni skladno z zakoni. Na podlagi njegovih besed so investitorji prepričani, da podjetje trenutno ni v zanesljivih rokah in da predsedniku uprave Woodfordu ne gre zaupati. Da bi preprečili izgubo zaupanja v poslovanje japonskih družb, bi bilo dobro, da podjetje Olympus hitro in odločno ukrepa, se reši iz težav in se ponovno postavi na trdna tla (Nikkei Business Online 2011).

Po navedbah vodstva je podjetje Olympus prek prevzemov in raznih združitvev prikrivalo slabo finančno stanje podjetja. Finančne nepravilnosti, korupcija in sumljivi posli so se v podjetju dogajali zadnjih 20 let, v škandal pa naj bi bile vpletene tudi kriminalne združbe. Skozi leta je vrednost teh prikritih izgub narasla na okoli 1,5 milijarde USD. Čeprav je za nastalo stanje v Olympusu krivo nekdanje vodstvo, se trenutno vodstvo trudi, da bi podjetje ponovno postavilo na trdna tla in ga opralo celotne krivde. Olympus je sicer prestižna blagovna znamka s stoletno tradicijo, a zaradi vpletenosti kriminalnih združb v pretekle

finančne nepravilnosti v poslovanje podjetja je ogroženo njegovo nadaljnje poslovanje (Russell 2011).

Policija je v tem primeru aretirala sedem ljudi, ki so bili tesno povezani s škandalom in so v podjetju dolga leta prirejali računovodska poročila in prikrivali izgube. Med obtoženimi so tudi nekdanji predsednik podjetja Olympus Cujoši Kikukava, ki je domnevno povzročil za 1,7 milijarde USD vredno izgubo, ter tudi nekdanji podpredsednik Hisaši Mori in nekdanji revizor Hideo Jamada, ki jima kljub aretaciji sledi še okoli 94.200 evrov denarne kazni in do deset let zapora. Ponarejanja in prikrivanja nepravilnosti pa je obtožena tudi korporacija. Tožilci so mnenja, da je prikrivanje nepravilnosti dejanje, v katerega je vpletena celotna korporacija. Če bo podjetje spoznano za udeleženca v nezakonitih poslih, ga čaka okrog 7 milijonov evrov kazni. Ta škandal je močno zamajal tudi ugled dobro razvite poslovne kulture na Japonskem (Negishi in Kubo 2012).

6 SKLEP

Zaradi vedno večje želje po boljšem življenjskem standardu, višji plači, višjih nagradah, boljšem delovnem mestu ipd. marsikateri posameznik zaide navzkriž z zakonom. Posamezniki, ki se odločijo storiti prevaro, navadno poznajo pomanjkljivosti sistemov, ki delujejo v podjetju, jih izkoristijo za pridobitev določene koristi, pozneje pa poskušajo storjeno prevaro še uspešno prikrivati. Kot izhaja iz raziskave, predstavljene v teoretičnem delu naloge, se v času finančne krize stopnja gospodarskega kriminala povečuje. Med dejavnike, ki vplivajo na povečevanje poslovnih prevar, lahko štejemo nepopolne in neredne notranje kontrole, slabe in zastarele informacijske sisteme, prepogoste ali preredke menjave ljudi na nadzornih funkcijah, nezadovoljstvo zaposlenih, nerazumevanje vodstva, pomanjkljivo in nezadostno izobraževanje zaposlenih ipd. V največji meri pa na storilca prevare vplivajo lasten pohlep, egoizem in neetičnost.

Ključni povzročitelj povečanja prevar v računovodskih izkazih in nepravilnosti je kriza. Skladno z rezultati predstavljene raziskave prevare največkrat storijo tista podjetja, ki delujejo še na dokaj nerazvitih in na vzhajajočih trgih. Skrb vzbujajoče pa je dejstvo, da prevare storijo tudi ljudje v podjetjih, ki jih kriza sploh ni prizadela. To kaže predvsem na brezbržnost, nepoštenost in nemoralnost ljudi.

Kljub dejstvu, da je povečan nadzor pomemben pri odkrivanju in preprečevanju nepravilnosti in prevar, pa vodstva v večini podjetij takšnega nadzora sploh ne izvajajo. Večjo težavo vidijo v visokih stroških nadzora in kontrol kot pa v morebitni škodi, ki bi posledično utegnila nastati zaradi storjenih nepravilnosti in prevar. Namesto dragega nadzora si podjetja oblikujejo manj učinkovito strategijo dela, ki z notranjim nadzorom pripomore k pravilnemu delovanju in poslovanju podjetja. Za odkrivanje že nastalih nepravilnosti in prevar ter pri preprečevanju morebitnih novo nastalih nepravilnostih pa se čedalje bolj uveljavlja delo revizorjev in forenzičnih računovodij. Glavna naloga revizorjev je presojanje resničnosti podanih informacij v računovodskih izkazih.

Prav tako ima pri odkrivanju in preprečevanju gospodarskega kriminala bistven in poglobiten pomen tudi forenzično računovodstvo, to je ocenjevanje in presojanje poslovanja podjetja skladno z zakoni. Forenzični računovodja poskuša z uporabo različnih metod odkriti in preprečiti nezakonita in nemoralna dejanja zaposlenih v podjetju.

Čeprav podjetja pripisujejo reviziji in forenzičnemu računovodstvu vedno večji pomen pri odkrivanju in preprečevanju nepravilnosti in prevar, pa se število prevar v času finančne krize ni zmanjšalo, temveč le še povečalo. Tako je bilo v času finančne krize v Anglo Irish banki in koncernu Olympus storjenih mnogo nepravilnosti in prevar. Do nezakonitega in nemoralnega poslovanja obeh podjetij je prišlo zaradi neupoštevanja mednarodnih standardov poslovanja in zakonodaje, neustreznega kadra na nadzornih mestih, pomanjkljivo opravljenih revizij, prirejanja računovodskih izkazov in dolgoletnega prikrievanja realnega stanja podjetja.

Največji vzrok za nastanek tako obsežne prevare je moč pripisati pomanjkljivostim, ki so jih posamezniki odkrili v sistemih notranjega nadzora posameznega podjetja. Zato je ključnega pomena, da vodstvo podjetja deluje pošteno in etično, saj ravno vodstvo podjetja skrbi za zagotavljanje ustreznosti poslovanja podjetja. Podlaga zanj pa so ustrezne in učinkovite notranje kontrole, ki lahko preprečijo nastanek takšnih prevar.

LITERATURA IN VIRI

- Alden, Mark. 2007. *Preventing financial fraud through »Forensic accounting«*.
[Http://icai.org/resource_file/96481575-1580.pdf](http://icai.org/resource_file/96481575-1580.pdf) (1. 8. 2012).
- Association of Certified Fraud Examiners – Združenje veščakov za preiskovanje
gospodarskega kriminala. 2009. *Fraud resources*. [Http://www.acfe.com/fraud-resources.aspx](http://www.acfe.com/fraud-resources.aspx) (10. 12. 2011).
- Bacani, Cesar. 2011. *The Olympus Scandal: When a Foreign CEO Rebels*.
[Http://www.cfoinnovation.com/content/olympus-scandal-when-foreign-ceo-rebels?utm_source=lyris&utm_medium=newsletter&utm_campaign=cfo_weekly§ion=features](http://www.cfoinnovation.com/content/olympus-scandal-when-foreign-ceo-rebels?utm_source=lyris&utm_medium=newsletter&utm_campaign=cfo_weekly§ion=features) (2. 9. 2012).
- BBC News. 2010. *Anglo Irish Bank to be broken up by Dublin*.
[Http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-11235023](http://www.bbc.co.uk/news/uk-northern-ireland-11235023) (1. 9. 2012).
- Best Irish facts. 2011. *Anglo Irish Bank*. [Http://www.bestirishfacts.com/angloirishbank.html](http://www.bestirishfacts.com/angloirishbank.html)
(1. 9. 2012).
- Bloomberg Businessweek. 2010. *3rd recapitalization grant for Anglo-Irish*.
[Http://www.businessweek.com/ap/financialnews/D9HGNG6G5.htm](http://www.businessweek.com/ap/financialnews/D9HGNG6G5.htm) (1. 9. 2012).
- Carswell, Simon. 2012. *Breaking the promissory notes to ease burden on State*.
[Http://www.irishtimes.com/newspaper/finance/2012/0130/1224310943150.html](http://www.irishtimes.com/newspaper/finance/2012/0130/1224310943150.html) (1. 9. 2012).
- Coderre, David. 2002. *Variance & Ratio Analysis*.
[Http://www.auditnet.org/articles/Ratiocoderre.pdf](http://www.auditnet.org/articles/Ratiocoderre.pdf) (12. 6. 2012).
- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o reorganizaciji in prenehanju kreditnih institucij.
2011. *Uradni list EU*, št. L C94/12.
- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o reorganizaciji in prenehanju kreditnih institucij.
2011. *Uradni list EU*, št. L C94/13.
- Durtschi, Cindy, William Hillison in Carl Pacini. 2004. *The Effective Use of Benford's Law to Assist in Detecting Fraud in Accounting Data*.
[Http://www.uic.edu/classes/actg/actg593/Readings/Auditing/The-Effective-Use-Of-Benford%27s-Law-To-Assist-In-Detecting-Fraud-In-Accounting-Data.pdf](http://www.uic.edu/classes/actg/actg593/Readings/Auditing/The-Effective-Use-Of-Benford%27s-Law-To-Assist-In-Detecting-Fraud-In-Accounting-Data.pdf) (13. 7. 2012).
- Fekonja, Barbara in Urška Premk. 2008. *358 najpogostejših računovodskih napak*. Ljubljana: Hiša Primath.
- Gergely, Andras. 2010. *Anglo Irish Bank posts Ireland's biggest ever loss*.
[Http://www.reuters.com/article/2010/03/31/us-angloirishbank-idUSTR62U38C20100331](http://www.reuters.com/article/2010/03/31/us-angloirishbank-idUSTR62U38C20100331) (2. 9. 2012).
- Godec Zidar, Lidija. 2007. *Vloge in metode notranjega revizorja pri odkrivanju, preiskovanju in preprečevanju prevar in korupcije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Herald. 2008. *More calls for Neary to go, so why hasn't banks chief resigned yet?*
[Http://www.herald.ie/opinion/columnists/dan-white/more-calls-for-neary-to-go-so-why-hasnt-banks-chief-resigned-yet-1499250.html](http://www.herald.ie/opinion/columnists/dan-white/more-calls-for-neary-to-go-so-why-hasnt-banks-chief-resigned-yet-1499250.html) (1. 9. 2012).
- Horvat, Tatjana. 2008. *Poslovodno poročanje in revizija (zapiski predavanj)*. Koper: Fakulteta za management.

- IBRC. 2012. *What we do*.
[Http://www.ibrc.ie/About_us/Restructuring_process/Restructuring_What_we_do](http://www.ibrc.ie/About_us/Restructuring_process/Restructuring_What_we_do) (1. 9. 2012).
- Koletnik, Franc in Iztok Kolar. 2008. *Forenzično računovodstvo*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
- Koletnik, Franc. 2007. *Notranje revidiranje*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
- Koletnik, Franc. 2008. *Zunanje revidiranje*. Maribor: Univerza v Mariboru.
- Komisija za preprečevanje korupcije RS. 2012. *Korupcija integriteta in etika*
[Https://www.kpk-rs.si/sl/korupcija-integriteta-in-etika/](https://www.kpk-rs.si/sl/korupcija-integriteta-in-etika/) (3. 9. 2012).
- Malnarič, Damjan. 2005. *Nadzor nad revizijskimi družbami in revizorji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Markey, John. 1993. *Money laundering: An Investigator's Perspective. Kriminal and Civil Investigation Handbook*. New York: McGraw-Hill.
- MSR 240 – Mednarodni standardi revidiranja. 2006. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
- Negishi, Mayumi in Nobuhiro Kubo. 2012. *Former executives, bankers arrested over Olympus fraud*. [Http://uk.reuters.com/article/2012/02/16/us-olympus-idUKTRE81E22120120216](http://uk.reuters.com/article/2012/02/16/us-olympus-idUKTRE81E22120120216) (2. 9. 2012).
- Nigrini, Mark J. 1999. *How a mathematical phenomenon can help CPAs uncover fraud and other irregularities*. [Http://www.journalofaccountancy.com/Issues/1999/May/nigrini.htm](http://www.journalofaccountancy.com/Issues/1999/May/nigrini.htm) (13. 7. 2012).
- Nikkei Business Online. 2011. *Dismissed CEO Turns Focus on Troubles at Olympus*.
[Http://www.webcitation.org/63RvtFax0](http://www.webcitation.org/63RvtFax0) (1. 9. 2012).
- O'Hora, Ailish in Joe Brennan. 2009. *State takes over Anglo Irish Bank*.
[Http://www.independent.ie/national-news/state-takes-over-anglo-irish-bank-1603911.html](http://www.independent.ie/national-news/state-takes-over-anglo-irish-bank-1603911.html) (1. 9. 2012).
- Olympus. 2012. *Filozofija podjetja*. [Http://www.olympus.si/corporate/22_102.htm](http://www.olympus.si/corporate/22_102.htm) (2. 9. 2012).
- Povh, Dragica. 2003a. Prevare, korupcija in notranji revizor. *Revizor* 14 (4-5): 7–22.
- Povh, Dragica. 2003b. Vloga notranjih revizorjev pri odkrivanju prevar, korupcije ter načrtovanju boja proti njim. *Revizor* 14 (11): 7–29.
- Price Waterhouse Coopers. 2009a. *A review of how fraud and other integrity risks will affect business in 2009*. [Http://www.pwc.co.uk/pdf/fraud_in_a_downturn.pdf](http://www.pwc.co.uk/pdf/fraud_in_a_downturn.pdf) (9. 6. 2012).
- Price Waterhouse Coopers. 2009b. *Global Economic Crime Survey*.
[Http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey/assets/GECS_GLOBAL_REPORT.pdf](http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey/assets/GECS_GLOBAL_REPORT.pdf) (23. 7. 2012).
- Pučko, Danijel. 1999. *Strateško upravljanje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Riahi-Belkaoui, Ahmed in Ronald Picur. 2000. Understanding Fraud in the Accounting Environment. *Managerial Finance* 26 (11): 33–41.
- RTE News. 2010a. *Anglo plan to inject €700m into Quinn*.
[Http://www.rte.ie/news/2010/0408/quinn.html](http://www.rte.ie/news/2010/0408/quinn.html) (1. 9. 2012).

- RTE News. 2010b. *Anglo reports record corporate losses*.
[Http://www.rte.ie/news/2011/0331/anglo.html](http://www.rte.ie/news/2011/0331/anglo.html) (1. 9. 2012).
- Russell, Jonathan. 2011. *Huge Olympus fees have 'underworld links'*.
[Http://www.telegraph.co.uk/finance/financial-crime/8843231/Huge-Olympus-fees-have-underworld-links.html](http://www.telegraph.co.uk/finance/financial-crime/8843231/Huge-Olympus-fees-have-underworld-links.html) (2. 9. 2012).
- Schilit, Howard. 2002. *Financial Shenanigans*. New York: McGraw-Hill.
- Sekcija Forenzičnih računovodij. 2012. *Forenzično računovodstvo*.
[Http://www.sfr.si/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2](http://www.sfr.si/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=2) (20. 7. 2012).
- Slovenski inštitut za revizijo. 1994. *Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev*. [Http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/kodeks_poklicne_etike_zr.pdf](http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/kodeks_poklicne_etike_zr.pdf) (12. 5. 2012).
- SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2008. Ljubljana: DZS.
- Šeme-Hočevar, Vida. 1997. *Čisti ali umazani denar*. Ljubljana: Bančni vestnik.
- Tavčar, Katja. 2007. *Prevare v računovodskih izkazih*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- The Belfast Telegraph. 2008. *Anglo Irish bank chief quits after hiding £87m loans*.
[Http://www.belfasttelegraph.co.uk/business/business-news/anglo-irish-bank-chief-quits-after-hiding-pound87m-loans-14114216.html](http://www.belfasttelegraph.co.uk/business/business-news/anglo-irish-bank-chief-quits-after-hiding-pound87m-loans-14114216.html) (1. 9. 2012).
- The Department of Finance. 2009. *Minister's Statement*.
[Http://finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=5627](http://finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=5627) (1. 9. 2012).
- The Department of Finance. 2010. *Banks Statement by the Minister for Finance – 30th March, 2010*.
[Http://finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=6255&CatID=54&StartDate=1+January+2010&m=p](http://finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=6255&CatID=54&StartDate=1+January+2010&m=p) (1. 9. 2012).
- The Department of Finance. 2011. *Transfer Order in relation to Irish Nationwide Building Society and Anglo Irish Bank*. [Http://www.finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=6915](http://www.finance.gov.ie/viewdoc.asp?DocID=6915) (1. 9. 2012).
- The Irish Times. 2009. *Investors sue Anglo for \$23m*.
[Http://www.irishtimes.com/newspaper/breaking/2009/1102/breaking62.html](http://www.irishtimes.com/newspaper/breaking/2009/1102/breaking62.html) (1. 9. 2012).
- The Irish Times. 2010. *O'Callaghan says he will repay multimillion loans*.
[Http://www.irishtimes.com/newspaper/finance/2010/0115/1224262378216.html](http://www.irishtimes.com/newspaper/finance/2010/0115/1224262378216.html) (1. 9. 2012).
- Vreča, Maks. 1999. Pranje denarja in revidiranje. *Revizor* 10 (4): 121–127.
- Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK). *Uradni list RS*, št. 45/2010, 26/2011, 30/2011, 43/2011, 56/2011, 60/2011, 69/2011.